

לראשית חובתם לפרשם ולהוכיח הראיות ע"ז. ושתיקתם, כפירושם שהדבר כפשוטו. וזה בלבי ההכרעה היתרה מכל הראיות^[1]. מבואר לן דכלל זה נאמר רק בדברים המוכרחים כגון דא.

היכן "למעט בחי' עדיף"

ומכל הני מילי נמצא לדידן, דחידו"ת באופנים האמורים שפיר מצינו לחדש, אע"ג שלא קדמונו בזה רבותינו הראשונים, דאין זה בהכרח בגלל שלא סברו כן, דאפשר דאכן אמרו, אלא שלא הגיעה שמועתם זו לאזנינו. א"נ, כד' הריטב"א בסוכה דאנו מבררים דבריהן ולא מחדשים ממש, כנ"ל (פ"א, א) דג"ז חשוב חידוש. א"נ כהטעם שכתב הר"ר הירץ, והוא ע"ד דא"י בחולין ז. מקום הניחו להתגדר בונ^[2],

אך בזה האחרון ד' מקום הניחו לו' כמובן יש להזהר טובא, וכמש"כ החת"ס בחי' שם "ואמרי אנשי, כל עושה חדשות – בעל מלחמות. כי מרבה מחלוקות בתורה, וכל אחד בונה במה לעצמו באומרו מקום הניחו לי, עד שהגיע הענין הזה לשיעור כך, כי בעלי התשובות אינם משיבים, אלא מגידי חדשות להרוס דעת הראשונים ולחדש דבר מלבו. וכשאדם מורה הלכה כפשוטה כמו שהשיבו הראשונים, אומרים, אין בתשובה זו חידוש, עד שכל חלקה טובה סקלו באבני פלפוליהם, והכל בנוי על מקום הניחו לי מן השמים להתגדר בו", עכ"ל, עיי"ש עוד.

וכעין זה בחת"ס בתשו' (יור"ד סי' קעג), ז"ל "אין זה מדרכי לבנות דינים והוראות על המצאות מחודשות, שזה הוא טוב לחדד התלמידים, ולהורות נתן לילך בעקבי אבותינו הראשונים, ולמעט בחידושא עדיף". וריש דבריו מעידין על סופן, דהא דחדש אסור מן התורה הוא למסמך לדינא על חידודי מילי שאינם ע"פ יסודות אמיתיים. אבל באופן הראוי, פשיטא דריבוי חידושים טפי עדיף.

– ב –

שלא יפרש נגד הנמ'

כתב התויו"ט בנזיר (ה, ה) יסוד גדול, וז"ל "והרמב"ם כתב... ונתקיימו דבריו, אע"פ שבגמ' לא פירשו כן, הואיל ולענין דינא לא נפקא מינה ולא מידי, הרשות ניתנה

ב. כעין זה בחזו"א במכתב (קו"א ח"ב, לב) "אין להכניס ברמב"ם כוונות רמוזות אלא בפרטים של מקרים, אבל שרשי המצוה שנחיצותה גדולה, וכיאורה לא נצרכא לטורח והתעמקות, מידת החכמים לפרשה ולשננה בדברים מפורשים... ולא יתכן בשום אופן שנשארו דברים כאלה תחת לימוד הרמז". אכן מבין השיטין עולה דבגונא שיש טורח יתכן שלא טרחו לאשמועין זה. וראה גמי בחזו"א בשביעית (י, יז) "...מה שהשמיט הר"מ דין ידוע... אולי הכרח הקיצור שלא להכביד יותר מדאי הכריח להשמיט פרטים רחוקים". חז"י אופן נוסף. שישמיטו במכוון.

ג. עיי"ש ברש"י. וכמהר"ם על תוד"ה אלא.

לפרש. שאין אני רואה הפרש בין פי' המשנה לפי' המקרא, שהרשות נתונה לפרש המקראות כאשר עינינו הרואות חיבורי המפרשים שמימות הגמ'. אלא שצריך שלא יכריע ויפרש שום דין שיהא סותר את דעת בעלי הגמ'". עכ"ל. מבו' מדבריו דיכולים אנו לפרש, הן בתושב"כ והן בתושב"פ, פירושים כראות עינינו. אבל אם בגמ' מבו' לא כך, עלינו לכוף דעתינו ולבטלה כלפי בעלי הגמ'.

ובדומה לזה מצאתי בשד"ח (ח"ו, מער' כללי הפוסקים, סי' טז אות כה) שכתב בשם התויו"ט (בריש ספרו פלפולא חריפתא על הרא"ש, עמ"ס ב"ק), דאין לפוסקים לפרש טעמא דקרא מלבם, ולהוציא דין מכח אותו טעם דלא כמסקנת הגמ'. והוסיף דכ"כ נמי בתויו"ט בשביעית (ד, ד. ד"ה אין קוצרין) ע"ד הר"מ, דתמה אמאי פי' טעם אחר ממ"ש בגמ', הא בפסקי דינים אין לנו אלא מה שאמרו חכמי הגמ', כי בלי ספק שע"פ הטעם ישתנה הדין. עכ"ד, והרי"ז כשיטתו בפי' לנזיר.

ראשונים נגד גמ'

אלא דבשד"ח (שם, סי' יא אות י) מייתי מספר יפה ללב דכ' בשם ח"א, דהרמב"ן והרד"ק ושאר גדולי מפרשי התורה, דרכם לפרש המקראות לפי פשוטן, אף אם הוא נגד הש"ס והמדרש, וק"ו נגד התוס'. והיפ"ל גופיה אין דעתו נוחה בזה. והכי ס"ל להרחיד"א בשם הגדולים (מער' גדולים ערך הראב"ע), דכל לשון שימצאו בפירושו נגד ד' חז"ל אינו מראב"ע, רק מתלמידיו אחרי מותו שלחו יד מבלי ידיעתו, עיי"ש שו"ד. ולכאן זה סותר את שיטתו מלעיל דס"ל להשד"ח כיסוד התויו"ט, דכל שאין זה נגד ההלכה אלא פי' בעלמא, הרשות נתונה לפרש. וצ"ל בדוחק, דדברי החיד"א, וכן השד"ח בשם היפ"ל בפי' הראב"ע, דכל כה"ג כתב תלמיד טועה, היינו היכא שיש בפי' הראב"ע סתירה לדינא נגד הגמ' [ה].

והראוני לד' הר"מ באגרת לבנו רבי אברהם (קובץ אגרות לפסיא תרי"ט, ח"ב עמ' לט) שכתב הפלגות נוראות על הראב"ע, וז"ל "החכם ראב"ע ז"ל, נאמר לי עליו שהוא חיבר בפי'

ד. אמנם אח"כ שכתתי וראיתי בשה"ג דכתב דיש מהם שאינם מהראב"ע ולא כולם. תדע, מרחזי' ברמב"ן מילים כדרבנות נגד כמה מדבריו, וע"כ הוא מקורן וממנו יהלכון. ועיין.

ה. שו"מ בס"ד בהקדמת היש"ש לב"ק (ד"ה אף) שיצא בחריפות רבה כנגד פי' הראב"ע, וז"ל "עשה כמה פעמים נגד ההלכה. אפי' נגד חכמי המשנה ונגד אמוראי התלמוד בלי מספר. ואמת, שמעתי אומרים עליו, שכך היה מכריו, והיה מודיע לרבים שאינו רוצה לישא פנים, אלא לפרש עד מקום אשר שכלו מגיע, לולי הקבלה... אעפ"כ לא צדקו דבריו בעיני... כי נתן יד למינים ולצדוקים ולקלי האמונה". אמנם אף הוא מסיים ואומר על הראב"ע "וכבודו במקומו מונח, כי חכם גדול היה, ואין משיבין את הארי. כי אין הולכין אחר פירושו לא לחיוב ולא לפטור, לא לאסור ולא להתיר". וד"ל. ויעו' בשם הגדולים (מער' גדו', אות ש סקמ"ו), שהעיד החיד"א שהמהרש"ל כתב ספר השגות על האב"ע. [ויעו' בתשב"ץ (ח"א סי' גא) מ"ש על האב"ע].

התורה, וגילה בו סודות עמוקות ועצומות, לא יבינם אלא מי שהוא במדרגתו, והם השרידים אשר ה' קורא... ואתה בני... לא תטרוד שכלך אלא בפירושו... ושהם אינם כשאר החיבורים, כי הוא היה כמו אאע"ה ברוח... כי החכם הזה לא היה מתפחד משום אדם, ולא היה נושא פנים לשום בריה". ומסו"ד נשמע לכאור' דאף לגדולים ממנו לא היה נושא פנים, ואף חולק עליהם כאשר נראה לו לעוצם בינתו. אך גם בזה י"ל שהוא דוקא אם אין בזה סתירה לשמעתתא אליבא דהלכתא נח.

שו"מ מרגניתא טבא דהכי מפו' להדיא ברמב"ן גופי', וז"ל (בראשית ח, ד) "כתב רש"י... והוא כן בב"ר. אבל כיון שרש"י מדקדק במקומות אחרי מדרש ההגדות, וטורח לבאר פשטי המקרא [דלא כפי' חז"ל], הרשה אותנו לעשות כן, כי שבעים פנים לתורה (אותיות דר"ע, ועי' סוכה נב:), ומדרשים רבים חלוקים בדברי החכמים". חזי' להדיא דנטל הורמונא מרש"י לפרש דלא כדברי חז"ל, אחרי ראותו דרש"י נוטה אף הוא לפעמים מפיי' חז"ל כדי להעמיד המקרא על מכוננו לפי פשוטו. הרי לן מבואר להדיא כאותו חכם דמייתי היפה ללב. והוא לכאור' פירכא לדברי היפה ללב והחיד"א. ובע"כ צ"ל כדאמרן, דהיינו דוקא אם אין הדברים סותרים את דברי חז"ל לדינא, כי אם לבאר ולפרש פשוטו של מקרא, אבל לענין דינא אין כח אף ביד ראשונים כמלאכים לחלוק ע"ד חז"ל.

י"א גם בהלכה

אלא דמצאתי דבראב"ד לכאור' פליג ע"ז, ואעתיק כל הדברים להבנת הענין: אי' בר"מ (פ"ט מגניבה ה"ח-ט) "הבא במחתרת בין ביום ובין כלילה אין לו דמים... ולמה נאמר מחתרת, לפי שדרך רוב הגנבים לבוא במחתרת בלילה". ובראב"ד כתב עלה: "א"א, איני נמנע מלכתוב את דעתי, שנ"ל, שאע"פ שדרשו חכמים (סנהדרין עב.) אם זרחה עליו השמש (שמות כב, ב), דרך משל — אם ברור לך הדבר כשמש... אעפ"כ אינו יוצא מידי פשוטו — ביום אינו רשאי להורגו... ובחיי ראשי, כל מבין די לו בזה". עכ"ל. חזי' להדיא דס"ל למילף פשוטו של מקרא, אפי' שלא כדעת חז"ל, גם בהלכה למעשה, ועכ"פ כל שנראה שחז"ל הם שהוציאו את משמעות הכתוב מידי פשוטו. ולפי"ז יתכן בדברי הר"מ על האב"ע דחולק הוא גם אליבא דהלכתא. וצ"ע. ומ"מ לדידן ודאי לית לן למעבד לדינא דקעביד הראב"ד, דמי יבוא בסוד שיח אלו שלחישתן לחישת שרף.

תמצית הדברים

עכ"פ מכל ד' התיו"ט בהני ארבע דוכתי נמצא עולה לדידן, דכל שאין הדברים סותרים את דברי הראשונים כמלאכים שרי למיזל אף בדרכא אחריתי מיניהו. ולהמבו'

ו. אח"ז מצאתי בשם הגדולים (ערך ראב"ע) שכתב, דהמהרש"ל בהקדמת היש"ש מגמגם ומסתפק קצת על האגרת אם הם דברי הר"מ. שוב הראוני מש"כ היעב"ץ בספרו מטפחת ספרים (פ"ט) על אגרת זו דודאי מזויפת היא, דיש שם שבחים המגיעים לכוזבים נגלים, כי העלה את מדרגת האב"ע למעלת אאע"ה. וד"ל.

התם יתכן דהתויו"ט ודעימיה יפרשו בד' הרי"ף, דמאי דקאמר דאי איתנהו לא הוי שתיק גמ' מינייהו, איירי דוקא במילי דהוו הלכה למעשה, וכההיא מימרא דעלה קאי דברי הרי"ף. אבל בדבר שאין בו נ"מ לדינא, א"צ לכל ביאורי האחרו' בכוונת הרי"ף, דשפיר י"ל חידו"ת גם אם זה נגד דברי הקדמונים. אכן כבר חזי' לעיל דהדברים לא מוסכמים לכו"ע, וכן לא בכל גווני. ועכ"פ היכא שאין זה סותר לד' הקדמונים, גם אם הם לא אמרום להדיא, שפיר מצינו למימר חידו"ת אלו, וכמשנ"ת.

מורה החכמה

— ג —

א"א לאחרונים לחלוק על ראשונים

עוד נראה לדון בד' הר"ר הירץ, דהנה כתב הר"מ בהל' ממרים (רפ"ב) "ב"ד גדול שדרשו... ודנו דין, עומד אחריהם ב"ד אחר ונראה לו טעם אחר לסתור אותו, הרי"ז סותר ודן כפי מה שנראה בעיניו, שנא' (דברים יז, ט) אל השופט אשר יהיה בימים ההם — אינך חייב ללכת אלא אחר ב"ד שבדורך". והק' הרדב"ז, דמסתימת דבריו משמע, דכן הוא אפי' שאין הב"ד השני גדול מהראשון בחכמה ובמנין, ודלא כדתנן בעדויות (א, ה). ותירץ, דההיא מתני' איירי בתקנות ובגזירות, אבל בדין מהדינים שנלמדו ביי"ג מידות יכול לבטל, דאל"כ במה יתקיים קרא דאל השופט וגו'. והק' ע"ז הכס"מ, דלפי"ד הר"מ דרשות נתונה לחלוק, אמאי לא פליגי אמוראי על תנאי. ותי', דמיום חתימת המשנה, קיימו וקבלו שדורות אחרונים לא יחלקו על הראשונים. וכן עשו גם בחתימת הגמ', דמיום שנחתמה לא ניתנה רשות לשום אדם לחלוק עליהו.

ותמה הגרא"ו בקובץ הערות ליבמות (סי' טז, ה) על קושית הכס"מ, הלוא פשיטא דאין לשום חכם כח לחלוק על מי שקדמו אא"כ הוא שוה לו. דאפשר שאינו יורד לסוף דעתו, ע"ד אם ראשונים כמלאכים וכו' (שבת קיב:), והיאך יחלוק עליו. ותי', דאע"ג דודאי דורות ראשונים טפי מעלו, מ"מ אפשר שיהיה יוצא מן הכלל, וכדמצינו שהעידו הראשונים על רב האי גאון, דהיה גדול מהגאונים שקדמוהו. [ואף בדורות האחרונים כן, כמש"כ החזו"א (אור"ח סוסי יג. וכ"כ באגרותיו ח"א, לב), דהגר"א הוא כאחד מן הראשונים, אשר ניתן לו רשות לחלוק על הראשונים] [ח]. ותוספת ב' בזה יעו' לעיל (ספ"א) בשם שבה"ל.

ז. וכ' עלה החזו"א (קוב"א ח"ב, כד) "ומש"כ מרן [בכס"מ דנן] שקבלו כן, לא טובה וחסד עשו עם הראשונים, אלא האמת חייב אותם, כי איך נעשה על דעתנו אם ידענו שדעתנו קצרה והאמת אין אתנו". עייש"ע יסודות בנד"ד.

ח. מצאתי בהקדמת הרא"ש מסטיסלאו [בן אחי הגר"ח מולוזין] לזו"ת רות דקאמר על הגר"א, דמימות רבנן סבוראי והגאונים ז"ל לא קם אשכל גדול כמוהו. והוסיף, דאפשר שיושפע בדור אחרון נשמה גבוהה מאוד, אשר לא היה דוגמתה בהרבה דורות לפניו, כדי לתקן את דורו ודורות הבאים. ומה שאי אפשר, כבר לימדנו האריז"ל שהוא בכללות הדור, אבל ביחיד שייך. ועוד מצאתי, דבס' רוח

וא"כ יתכן דאמוראי בתראי פליגי אקמאי. לזה קאמר הכס"מ, דא"א בשום אופן שאמורא יחלוק על תנא. ומפרש הגרא"ו, דה"נ לענין ב"ד הגדול, וכן בזמא"ז, אם יתאספו כל חכמי הדור שיש להם כח כשל ב"ד הגדול, פשיטא שלא יוכלו לחלוק על החכמים הראשונים, דקרוב לודאי שלא עמדו בסוד ישרים, לידע עומק מחשבותיהם^ט. עיי"ש.

והנה, לפי"ד הר"ר הירץ דיתכן לדורות אחרונים לידע מה שלא ידעו דורות הראשונים, דעוד לא הגיע זמנו של אותו חידוש להתגלות, לכאן שפיר יתכן שיעמיקו חקר בעיקר אמיתתה של תורה, ולא בגלל שעדיפים מהראשונים כמלאכים, אלא מהטעם האמור, ומאי קשיא ליה להגרא"ו. ונראה, דאמונים אנו על כי משה אמת ותורתו אמת, וזאת התורה לא תהיה מוחלפת ולא תהא תורה אחרת, וא"כ, ודאי שא"א שנחדש דברים אמיתיים נגד דבריהם^י. וכוונת הר"ר הירץ היא, דניתן לנו האפשרות לחדש דברים שהם לא חידשו, אך לא לחדש היפך דבריהם. ועפמשנ"ת בדעת הרי"ף ביבמות דלעיל, הדברים מבוארים טפי.

והאירוני למש"כ הנוכ"י בתשובה (מהדו"ק אור"ח סוס"י לח) "לא יוסיף לסתור דברי הקדמונים, ובמקום אשר נחלקו הם, ניתנה רשות להכריע, אבל לחלוק במקום שהושו, הלואי שנזכה להבין דבריהם, וכבר אמרו בדורות שלפנינו (עי' רא"ש בסנהדרין הנ"ל הע' ט), שא"א לחלוק על גאון כי אם בראיה ברורה מן התלמוד, וזה אינו אפשר". ומדבריו תזי טפי, דלא רק לפרש דברים שלא דברו ממנו כלל שרי, אלא אפי' להכריע בין ההרים הרמים — כאחד מהצדדים, ניתן לנו רשות, אף שנמצא שתולק למעשה על חד מקמאי. אך עכ"פ עיקרא דמלתא נילף גם מיניה.

להשלמת הדברים, הנה בהקדמת המגילת אסתר (על ספהמ"צ להר"מ) כתב במעלת ספרי האחרונים, בזה"ל "אפשר שידעו האחרונים וישיגו יותר מהראשונים משתי בחינות: הבחי' הא', מטעם שכבר אפשר שיש מי מהאחרונים לקח לעצמו לעיין בדרוש אחד

אליהו (עמ' צא) כתב עדות מהגר"א קוטלר, שיש קבלה נאמנה, שהגר"א ז"ל אמר להגר"ח ז"ל, שער הרמ"א יכול לחלוק מסברא, ועד הרא"ש בראיות.

ט. קרוב לזה הוא מש"כ הרא"ש בסנהדרין (פ"ד סי' ו) בשם הראב"ד "אין לנו עתה לחלוק על גאון, אם לא בקושי מפורסמת, וזה דבר שאינו נמצא". ויעז' נמי ברש"י בר"ה כה: (ד"ה אל) "שאי אפשר שיהו אחרונים כראשונים", ואעפ"כ אין לך אלא שופט שבימך. עיי"ש.

י. ואדרבה, כתב המהרש"א בתגינה יד. (ד"ה ח"י) "גם שאין בידו שמועות, מתוך חריפותו שיודע במלחמתה של תורה יבוא על אמיתתה". וכעין זה בחי' הגרע"א לחולין (ורשא תרצ"ב), כי הגר"נ זילברברג, דהגרע"א הזהיר לתלמידיו, שיעקר היגיעה בתורה תהיה להישיר השכל, אף אם עי"ז יחסר כח מהבקיאות, כי מי ששכלו ישר באמת, אזי שכלו ישמרהו וימנעהו מללכת שובב, להעלות על דעתו תלילה נגד הגמ' ותוס' ורמב"ן וכו', כי כל דברי קדשם מיושרים בתכלית, וההיפך מדבריהם הוא עקום בתכלית. ובר שכל הישר לא יטבע ח"ו בעקמומיות עמקי שאול תחתית רח"ל.

מיוחד, והשתדל ^{אוצר החכמה} והעמיק, ושם בו כל שכלו ועיונו והשתדלותו, באופן שהשיג בו יותר מדברי הראשונים. והבחי' הב', שהנה אנו האחרונים, עם המעט שהתמדנו בעיון, השגנו הרבה יותר בזמן מועט, ממה שהשיגו הם בזמן רב. וזה לפי שבימיהם היו כל החכמות נעלמות ובלתי נשלמות, והיו צריכים להוציאם מדעתם בהשתדלות נמרץ, אבל אנחנו מצאנו הכל כשלחן ערוך לפנינו. ועיי"ש דמייתי עלה ד' השבלי הלקט הנ"ל (ספ"א). ולכא' מדבריו נראה דפעמים אכן ניתן לנו לחלוק על דברי הראשונים כמלאכים, ואף יצדקו דברינו מדבריהם ויא'. והוא ראה לד' הגרא"ו.

מעשה רב

כדברים האלו האירוני להקדמת ספר מקור ברוך, שכ' הרב המו"ל מה ששמע מדודו המחבר, דביקר פעם א' ^{אורייתא} אצל בעל האור שמת, ומצאו שמח ביותר ודעתו זכה עליו. א"ל האוש"מ, דזה עתה נתחדש לו דבר נפלא לאמיתה של תורה, וכשנתנמנם קצת, ראה בחלומו שבפמליא של מעלה יושבים כל גדולי עולם, ומשוחחים ביניהם שחסר עתה בעולם התורה מי שיכוון אל האמת, ועמד הרשב"א ז"ל ואמר, שבדווינסק יושב רב אחד ולומד, וכיוון אל האמת יותר ממנינו¹²³⁴⁵⁶⁷.

והנה ברור דלא עלה ע"ד האוש"מ שיש לו שייכות לדרגת הרשב"א, ובכ"ז יתכן שבדבר זה כיוון לאמיתה של תורה אפי' יותר ממנו. וראיתי מבארים זאת ע"פ משאחז"ל (מכילתא שמות טו, ב), ראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל וכל שאר הנביאים. ומפרש רבינו בחיי (שמות שם) "ואין כוונת החכמים בזה, שתהיה מעלת השפחה — בענין ההשגחה והחכמה — יתרה על השגת מעלת יחזקאל בן בוזי הנביא, אלא הכוונה שראתה שפחה על הים דבר שלא ראה יחזקאל". והעולה מדבריו, דיתכן שגם אדם פשוט יתעלה לזמן מה לדרגה גבוהה למעלה ממדרגתו האמיתית, בעת רצון וע"י סיעתא דשמיא מיוחדת, ויהיה למעלה ממדרגתם אנשים שזכו למעלות אלו מכח עבודה תמידית. וכההיא

יא. דוגמא לזה אולי יש להביא ממ"ש בנוב"י (מהדור"ק אבהע"ז סי עב, בסתירת ההתר השני), דהפליג לתמוה על דעת הרשב"א שם, ומחמת ראיות מהגמ' יצא לחלוק עליו. עיי"ש הפלגה רבתי. וה"נ מצינו בעוד אחרונים. והן הן הדברים. ועד"ז כנראה יל"פ מש"כ בשם הגדולים (מער' גדולים, אות ו בקו"א) בשם החוות יאיר בתשו' (סי' קנב) "מצינו גדולי עולם שנשמט מהם לשעה איזה בקיאות, והוא בעצם פירוש 'אשתמיטיה' (עי' יומא כז: ועוד הרבה) כל', דבשעה ההיא נשמט מזכרונם הקדוש אותו הבקיאות". וע"ע לקמן (פ"ט הע' ב') עוד מילין, וצריך לי רב בזה.

יב. תורף הענין, דבתשו' הרשב"א (ח"א סי' רעו) נשאל... וע"ז כתב הרשב"א ז"ל, דהגירסא בגמ' משובשת ויש למוחק. והאוש"מ אמר ליישב הדבר ולקיים הגי'... והו"ד אלו באוש"מ (פ"ז מהל' מע"ש ונטע רבעי ה"ג). ובמילואים (בסוף הספר שם) הוסיף עלה: אח"ז ראיתי בשו"ת הרשב"א דגי' משובשת היא, ולפי מה שפירשנו היא נוסחא דוקנית, ושמחתי מאוד שהנחני ה' בדרך אמת. עכ"ד.

עובדא מבעל האוש"מ, שע"י ס"ד זכה לכוון לאמיתה של תורה יותר מהרשב"א, דמקום הניחו לו מן השמים להתגדר בו.

אכן לפי"ד הר"ר הירץ נמצא עולה, דבזמן הרשב"א עוד לא הגיע זמנו של חידוש האוש"מ לצאת לאור עולם, להכי אותו עיר וקדיש — הרשב"א ז"ל לא יכל לכוון לאמת זו. וכל הענין של עת רצון וכו' דשייך כאן, הוא על כך שבאותו דור שבו החי' אמור להתגלות לא נתגלה ע"י אחר אלא ע"י האוש"מ, וזה כי מקום הניחו לו להתגדר. ועכ"פ לאור כל משנ"ת, לכאו' יאמנו דברי האחרונים רק היכא שאין הם הפך דברי הראשונים, ועכ"פ היכא דהוי הלכה למעשה. וכמשנ"ת בס"ד.